

10. Discourse / Oxford Dictionary of Psychology [Andrew M. – Colman 3 ed.] – Oxford University Press (Current online version), 2014. – Retrieved 27/03/2015 from <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199534067.001.0001/acref-9780199534067-e-2348?rskey=wn3NeA&result=2428>
11. Parker, I. Discourse: Definitions and contradictions / I. Parker // *Philosophical Psychology*. – 1990. – № 3 (2). – P. 189–205.
12. Parker, I. Discourse Dynamics: Critical analysis for social and individual psychology / I. Parker. – London : Routledge, 1992. – P. 3–22.
13. Potter, J. & Wetherell, M. Discourse and Social Psychology: Beyond attitudes and behaviour / J. Potter, M. Wetherell. – London : Sage, 1987. – 256 p.
14. Wetherell, M. & Potter, J. Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires / J. Potter, M. Wetherell // *Analysing Everyday Explanation : a casebook of methods*. [C. Antaki Ed.]. – London : Sage, 1988. – P. 168–183.

УДК 159.923.2

І. В. Сингаївська

Received March, 17, 2015

Revised April, 10, 2015

Accepted April, 13, 2015

ПРОБЛЕМА ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті всебічно проаналізовано проблему оцінювання професійної успішності викладача вищого навчального закладу. Виокремлено різні підходи до оцінювання викладацької праці: особистісний, акмеологічний, професіографічний, соціально-психологічний, інтегративний. Виділено об'єктивне оцінювання (зовнішнє, соціальне) та суб'єктивне (внутрішнє, індивідуальне, особистісне). Розглянуто такі критерії оцінювання професійної успішності: особистісні стратегії успішності; система компетенцій; психологічні та ціннісні особливості особистості викладача; професійні ролі, статуси, стилі; ефективність професійних та міжособистісних комунікацій; професійна «Я-концепція»; професійний розвиток і самоактуалізація із задіянням професійних ресурсів та потенціалу особистості. Указано на потребу урахування співвідношення експертної (зовнішньої) оцінки та самооцінки викладача.

Ключові слова: професійна успішність, оцінювання професійної успішності, інтегративний підхід, рефлексивність, компетенції.

Syngaivska I. V. The Issue of Higher Educational Institution Teacher Professional Successfulness Assessment. The article under consideration offers a comprehensive analysis of the issue of higher educational institution teacher professional successfulness assessment. Thus it singles out different approaches to a teacher activity assessment such as personal approach, acmeological approach, job specification approach, social and psychological approach and integrative approach. The objective grade (external, social) and subjective grade (internal, individual, personal) have been outlined in course of research. The article considers such criteria of professional successfulness assessment: successfulness personal strategies; system of competences; teacher personality psychological and axiological peculiarities; professional roles, status, styles; the effectiveness of professional and interpersonal communications; professional self-conception; professional development and self-actualization involving professional resources and personal potential. The reviewed article stresses upon the necessity of expert (external) assessment and teacher's self-assessment correlation consideration.

Key words: professional successfulness, professional successfulness assessment, integrative approach, reflexivity, competences.

Сингаевская И. В. Проблема оценки профессиональной успешности преподавателя высшего учебного заведения. В статье всесторонне проанализирована проблема оценки профессиональной успешности преподавателя высшего учебного заведения. Отмечены различные подходы к оценке преподавательского труда: личностный, акмеологический, профессиографический, социально-психологический, интегративный. Выделена объективная оценка (внешняя, социальная) и субъективная (внутренняя, индивидуальная, личностная). Рассмотрены такие критерии оценки профессиональной успешности: личностные стратегии успешности; система компетенций; психологические и ценностные особенности личности преподавателя; профессиональные роли, статусы, стили; эффективность профессиональных и межличностных коммуникаций; профессиональная «Я-концепция»; профессиональное развитие и самоактуализация с задействованием профессиональных ресурсов и потенциала личности. Указано на необходимость учета соотношения экспертной (внешней) оценки и самооценки преподавателя.

Ключевые слова: профессиональная успешность, оценка профессиональной успешности, интегративный подход, рефлексивность, компетенции.

Постановка наукової проблеми та її значення. Професійна діяльність викладача вищого навчального закладу вимагає системного інтегративного аналізу для врахування всіх видів робіт, психологічних особливостей та умов їх виконання, а також індивідуальної специфіки й особистісних якостей викладача. Таке цілісне бачення діяльнісної та осо-

бистісної сутності викладацької роботи дасть змогу вибудувати систему оцінок її результатів, що, зі свого боку, дасть змогу об'єктивно оцінити професійну успішність викладача.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Сучасна вітчизняна та зарубіжна психологічна наука й практика оперують значним діагностичним інструментарієм для оцінювання якості викладацької діяльності (І. Дежина, С. Дружилов, І. Ісаєв, Є. Крігер, А. Маркова, М. Розенбаум, Т. Траверсе, В. Шадриков, Ю. Швалб [7; 9; 10; 11; 13; 14; 19; 21; 23] та ін.). Утім відчувається брак системних досліджень щодо оцінювання професійної успішності; не повною мірою визначено змістовні й організаційні рамки оцінювання; недостатньо досліджено систему прогностичних оцінок успішності викладача вищого навчального закладу.

Є певні суперечності між державними стандартами й науково обґрунтованими методами оцінювання професійної діяльності викладача; між об'єктивними соціальними передумовами й неготовністю ВНЗ до формування системних моделей оцінювання професійної діяльності викладачів; між необхідністю використання інтегративного підходу в дослідженні професійної успішності та недостатньою розробленістю теоретичних і методологічних основ створення системи оцінювання професійної успішності викладача.

Така неоднозначність досліджуваної проблематики зумовила **мету дослідження** – теоретичний аналіз проблеми оцінювання професійної успішності викладача вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У психології професійної діяльності наявні різні підходи до оцінювання викладацької праці: особистісний, акмеологічний, професіографічний, соціально-психологічний тощо. Існує потреба систематизації цих підходів задля вироблення інтегрованого показника професійної успішності. Зважаючи на багатоплановість професійної діяльності викладача, інтегративний підхід уможливорює здійснення комплексного аналізу й оцінювання: видів діяльності (педагогічна, наукова, організаційна тощо) та їх взаємовпливів у процесі формування професійної успішності; форм і способів взаємодій (особистісних, професійних, соціальних), що впливають на формування професійної успішності; психологічних умов для професійної самореалізації особистості викладача, розвитку його професійного, особистісного, комунікативного потенціалу; індивідуальних, соціальних, організаційних ресурсів, які забезпечують розвиток профе-

сійної успішності; соціально-психологічних моделей професійної успішності викладача вищого навчального закладу тощо.

Одним із необхідних критеріїв для оцінювання професійної успішності викладача є системність. Разом із критерієм прогностичності він стає дієвим теоретико-методологічним засобом наукового дослідження. З огляду на складність науково-педагогічної діяльності, доцільно виокремити критерії, які дають змогу виявити сутнісний характер оцінюваних явищ. Це інтегральні (об'єктивний і суб'єктивний) критерії та, відповідно, оцінка. Об'єктивну оцінку розглядаємо як зовнішню (соціальну), а суб'єктивну – як внутрішню (індивідуальну, особистісну). Так, Є. Климов визначає успішність як ознаку професійної діяльності, що включає зовнішню оцінку результату, досягнутого в ході професійної діяльності, й оцінку задоволеності фахівця своєю професійною діяльністю [12, с. 267].

Зовнішня оцінка викладацької діяльності ґрунтується на продуктивності, стабільності, взаєморозумінні з колегами, ініціативності, ефективності, результативності. Внутрішня ж оцінка визначається особистісним розумінням кінцевого результату праці та вимірюється рівнем задоволеності працею, хоч іноді й матеріальною винагородою (елемент зовнішньої оцінки).

Розглядаючи успішність як провідний критерій оцінювання професійної діяльності, М. Амінов виділяє індивідуальну й соціальну успішність [1]. Індивідуальну (ресурсну) успішність визначаємо особистісними досягненнями, соціальну – досягненнями однієї людини відносно досягнень інших індивідумів (конкурентоспроможність). При цьому психологічні ресурси (мотивація, воля, емоції тощо) використовують як засоби підвищення конкурентоздатності, досягнення індивідуальної й соціальної успішності.

Зовнішню оцінку (здійснюється суспільством, державою, професійною спільнотою, колегами, студентами) професійної успішності спрямовано на виявлення позитивних результатів діяльності; її якісних показників (згідно з професійними вимогами); ефективності професійних взаємодій; ознак професійного розвитку (науковий ступінь, вчене звання, посада); суспільного значення досягнутих педагогічних і наукових результатів викладача тощо.

Оцінка результатів професійної діяльності значно відрізнятиметься під час реалізації адаптивної чи творчої стратегії. Дослідники [15; 18] наголошують переважання об'єктивних засад професійного розвитку в межах адаптивної стратегії. Провідні в цій стратегії соціальні умови та

вимоги до професійної успішності, що певним чином обмежує професійний розвиток. Досягнення високого рівня професійної успішності можливе завдяки творчій стратегії, застосування якої спирається на особистісні ресурси, здібності та можливості.

На оцінку професійної успішності істотно впливають психологічні характеристики особистості викладача. Особистісна відповідальність, змотивованість на професійний успіх, задоволеність працею, сприятливі умови для саморозвитку часто виявляються ключовими детермінантами успішності. До того ж показник психологічної стабільності переважає над показником матеріальної стабільності.

Оцінювання професійної успішності викладача може ускладнюватися з огляду на співвідношення результативності педагогічної й наукової діяльності. Успішний педагог не тотожний успішному науковцеві. Такої думки дотримується низка відчизняних і зарубіжних дослідників [2; 5; 6; 9; 20; 22]. Взаємозв'язок професійних ролей (колега, наставник, куратор, фасилітатор, дослідник, організатор, методист, технолог, модератор, мотиватор) перетворюється на складну багатофункціональну систему викладацької діяльності.

На оцінку професійної успішності також суттєво впливає професійний стиль, що безпосередньо залежить від рівня професійної й психологічної культури викладача та втілюється в професійній поведінці викладача.

Важко оцінити ціннісний складник професійної успішності. Психологи-акмеологи (зокрема А. Деркач і О. Селезньова) наголошують, що в результаті особистісно-професійного розвитку відбувається розширення суб'єктного простору особистості, її професійне й моральне збагачення; змінюється система потреб, актуалізуються мотивація досягнення, формуються акмеологічні інваріанти професіоналізму (антиципація, саморегуляція, образна сфера, здатність приймати рішення тощо); розкривається особистісний потенціал, формується продуктивна професійна «Я-концепція»; підвищується психологічна готовність до діяльності в різних, у тому числі складних, ситуаціях [8]. Виміряти так звану «акмеологічну компетентність» викладача кількісними методами навряд чи вдасться. Більш доцільним видається пошук змістовних критеріїв оцінки, що відобразатимуть ціннісне наповнення професійної успішності викладача.

Змістовні критерії оцінювання професійної успішності викладача:

– мотиваційний, що уможлиблює оцінку сформованості особистісно-професійної позиції викладача (соціальна значущість і цінність досяг-

нутих результатів, ставлення до професії як до простору й способу творчої самореалізації тощо);

– технологічний, або інструментально-операційний, що дає змогу оцінювати сформованість професійних якостей і їх дієве застосування (володіння технологіями й алгоритмами розв'язання професійних завдань, сформованість акмеологічних інваріантів професіоналізму, комунікативної культури, психологічної компетентності тощо);

– перцептивно-регулятивний – оцінювання рівня збалансованості міжособистісних стосунків, професійного стилю, рівня емпатії тощо;

– аналітико-прогностичний, що сприяє оцінці особистісного та професійного самовдосконалення, рівня рефлексивної, аутопсихологічної компетентності, спроможності до цілепокладання, самооцінки тощо [3; 4; 5; 8; 17; 24 та ін.].

Ще одним складним для оцінювання показником професійної успішності викладача є його рефлексивність як складник професійного й особистісного самовдосконалення та самоактуалізації. Варто враховувати поєднання рефлексивної компетентності з рефлексивною культурою та саморефлексією викладача. Важливо розглядати й ресурсний потенціал, хоч доцільно розділити поняття ресурсу й потенціалу задля подальшого виявлення їх значення в структурі професійної успішності.

Інноваційність також можна вважати критерієм оцінювання професійної успішності, а інноваційний потенціал – певною інтегративною ознакою, що розкриває сутність творчих та інструментальних властивостей особистості. Ще більш генералізованим чинником і водночас критерієм професійної успішності слугує професійна «Я-концепція» як інтеграція особистісних та професійних якостей викладача [16].

Аналіз вищезазначених критеріїв має також враховувати співвідношення експертної (зовнішньої) оцінки й самооцінки викладача. Для досягнення максимальної ефективності та об'єктивності процедури оцінювання психологи використовують численний методичний інструментарій, у тому числі, опитувальники, тести, оцінні шкали, психологічні інтерв'ю тощо.

Для ефективної організації процесу оцінювання професійної успішності важливо узагальнити всі розглянуті складові частини для формування певної оцінної структури (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінювання професійної успішності викладача ВНЗ

Ціль	Об'єкт оцінювання	Суб'єкт оцінювання	Критерій	Результат
Вияв рівня професіоналізму, професійних взаємодій, професійної успішності	Професійна діяльність (наукова, педагогічна, організаційна тощо)	Суспільство	Стратегії успішності	Зміна соціального та професійного статусу
Удосконалення освітніх процесів	Професійні взаємодії	Роботодавець, адміністрація ВНЗ	Професійні та особистісні якості викладача	Рівень якості виконання професійних функцій
Удосконалення професійних та міжособистісних комунікацій	Психологічні умови розвитку професійної успішності	Студенти	Система компетенцій	Удосконалення особистісних стратегій успішності
Розвиток особистісних рис викладача	Особистість викладача	Колеги	Професійні ролі, статуси, стилі	Покращення показників психологічної компетентності
Вияв рівня саморозвитку та самооцінки	Рівень професіоналізму викладача	Експерти (фахівці галузі)	Психологічні та ціннісні особливості викладача	Порівняльна успішність (до попередніх результатів, до результатів іншого викладача)
Вияв психологічних перешкод досягнення професійної успішності	Особистісний, професійний саморозвиток	Викладач (самооцінка)	Професійна «Я-концепція»	Перспективність (визначення психологічних факторів подальшого розвитку професійної успішності)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи викладене, варто наголосити важливість застосування інтегративного підходу, що сприяє виокремленню основних критеріїв і показників оцінювання

професійної успішності викладача. Саме інтегративний критерій дасть змогу оцінювати рівень професійної успішності викладача, зважаючи на об'єктивні показники в поєднанні із суб'єктивною (особистісною) самооцінкою. Оцінка професійної успішності пов'язана з певною формалізацією її критеріїв (об'єктивні та суб'єктивні, зовнішні й внутрішні, особистісні та соціальні) й опирається на сутнісні ознаки, що розкривають значущість викладацької діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у виборі психолого-діагностичного інструментарію, спроможного охопити всю систему особистісних і професійних взаємодій, що дасть змогу представити професійну успішність викладача вищого навчального закладу як цілісну систему взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів.

Література

1. Аминов Н. А. Модели управления образованием и стили преподавания / Н. Аминов // Вопросы психологии. – 1994. – № 2 – С. 88–99.
Aminov N. Modeli upravleniya obrazovaniyem i stili prepodavaniya [Education management models and teaching styles] / N. Aminov // Vopr. psikhologii. – 1994. – № 2 – Р. 88–99.
2. Арендачук И. В. Структурно-функциональная организация профессионализма личности в научно-педагогической деятельности [Structural and functional organization of personality professionalism in scientific and pedagogical activity] : автореф. дис. ... канд. психол. наук / И. В. Арендачук. – Ярославль, 2008. – 29 с.
Arendachuk I. Strukturno-funkcionalnaya organizatsiya professionalizma lichnosti v nauchno-pedagogicheskoy deyatelnosti : avtoref. dis. ...kand. psihol. nauk / I. Arendachuk. – Yaroslavl, 2008. – 29 p.
3. Бозаджиев В. Л. Психолог: профессия и личность / В. Бозаджиев. – Челябинск : Печатный двор, 2011. – 424 с.
Bozadzhiev V. Psikholog: professiya i lichnost [The psychologist: profession and personality] / V. Bozadzhiev. – Chelyabinsk : Pechatnyy dvor, 2011. – 424 p.
4. Бондарчук О. І. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посіб. / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, О. В. Брюховецька [та ін.] : Т. М. Вакуліч, В. М. Івкін; ред. : О. І. Бондарчук ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К. : Наук. світ, 2012. – 190 с.
Bondarchuk, O. Formuvannya psykhologichnoyi kompetentnosti kerivnykiv osvitnih organizatsiy v umovah pislyadyplomnoyi pedagogichnoyi osvity : nauk.-metod. posib. [The formation of psychological competency of educational institutions managers under the conditions of postgraduate pedagogical education: scientific and methodical manual] / O. Bondarchuk, L. Karamushka, O. Bryuhoveckaya [et al.] ; red. : O. Bondarchuk ; NAPN Ukrayiny, DVNZ »Un-t menedzh. osvity«. – K. : Naukovyy svit, 2012. – 190 p.

5. Виноградова Н. И. Акмеолого-методологические проблемы становления профессионализма преподавателя высшей школы / Н. И. Виноградова // Гуманит. вектор. – 2008. – № 3. – С. 87–92.
Vinogradova N. Akmeologo-metodologicheskie problemy stanovleniya professionalizma prepodavatelya vysshei shkoly [Acmeological and methodological issues of higher school teachers professionalism formation] / N. Vinogradova // Gumanit. vector. – 2008. – № 3. – P. 87–92.
6. Грецов А. Г. Совмещение научной и преподавательской деятельности: проблемы и перспективы / А. Г. Грецов // Ректор ВУЗа. – 2008. – № 9. – С. 30–33.
Grecov A. Sovmeshchenie nauchnoi i prepodavatelskoy deyatelnosti: problemy i perspektivy [The combination of scientific and teaching activities: issues and perspectives] / A. Grecov // Rektor VUZa. – 2008. – № 9. – P. 30–33.
7. Дежина И. Г. Интеграция науки и образования: оценка работы научно-образовательных центров в ведущих российских университетах / И. Г. Дежина // Вестн. высш. шк. – 2008. – № 7. – С. 20–23.
Dezhyna I. Integraciya nauki i obrazovaniya: ocenka raboty nauchno-obrazovatelnykh centrov v vedushchikh rossiyskikh universitetakh [Science and education integration: the assessment of scientific and educational structures activity in the leading Russian universities] / I. Dezhyna // Vestn. Vyssh. shk. – 2008. – № 7. – P. 20–23.
8. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – Москва : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с.
Derkach A. Akmeologicheskiye osnovy razvitiya professionala [Acmeological fundamentals of professional development] / A. Derkach. – Moskva : Izd-vo Mosk. psikhol.-soc. in-ta ; Voronezh : MODEK, 2004. – 752 p.
9. Дружилов С. А. Системный подход к изучению психологического феномена профессионализма человека // Вестн. Томск. гос. пед. ун-та. – 2005. – № 1. – С. 51–55.
Druzhyllov S. Sistemnyy podkhod k izucheniyu psikhologicheskogo fenomena professionalizma cheloveka [Systemic approach to a human professionalism psychological phenomenon consideration] // Vestn. Tomsk. gos. ped. un-ta. – 2005. – № 1. – P. 51–55.
10. Індивідуальна оцінка професіоналізму педагогічного персоналу в малих колективах навчальних закладів / М. Розенбаум, О. Омельченко, Л. Греченкова, О. Смирнова // Вища шк. – 2009. – № 9. – С. 90–101.
Indyvidualna ocinka profesionalizmu pedagogichnogo personal v malykh kolektyvakh navchalnykh zakladiv [The individual assessment of pedagogical personnel professionalism in small teams of educational institutions] / M. Rozenbaum, O. Omelchenko, L. Grechenkova, O. Smirnova // Vyshcha shk. – 2009. – № 9. – P. 90–101.
11. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособие / И. Ф. Исаев. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 208 с.

- Isayev I. Professionalno-pedagogicheskaya kultura prepodavatelya : ucheb. posobiye [Professional and pedagogical culture of a teacher : teaching manual] / I. Isayev. – М. : Izd. centr «Akademiya», 2004. – 208 p.
12. Климов Е. А. Пути в профессионализм (психологический взгляд) : учеб. пособие / Е. А. Климов. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т ; Флинта, 2003. – 320 с.
- Klimov E. Puti v professionalism (Psikhologicheskiy vzglyad) : ucheb. posobiye [Roads to professionalism (Psychological viewpoint): teaching manual] / E. Klimov. – М. : Mosk. psikhol.-social. in-t ; Flinta, 2003. – 320 p.
13. Кригер Е. Э. Уровневая направленность исследовательской позиции педагога // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.science-education.ru/115-11849.
- Kruger E. Urovnevaya napravlennost issledovatel'skoy pozitsii pedagoga [Level orientation of a teacher research stand] // Sovremennyye problem nauki i obrazovaniya. – 2014. – № 1 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.science-education.ru/115-11849.
14. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : МГФ «Знание», 1996. – 308 с.
- Markova, A. Psikhologiya professionalizma [Professionalism psychology] / A. Markova. – М. : MGF»Znaniye», 1996. – 308 p.
15. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – 2-е изд. – Москва : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2003. – 400 с.
- Mitina L. Psikhologiya razvitiya konkurentosposobnoy lichnosti [The psychology of competitive personality development] / L. Mitina. – 2-e izd. – Moskva : Izd-vo Mosk. psikhol.-soc. in-ta ; Voronezh : MODEK, 2003. – 400 p.
16. Онищенко В. Професійна я-концепція як інтегральна складова ноологічної Я-концепції особистості / В. Онищенко // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2013. – № 3. – С. 39–50.
- Onishchenko V. Profesiynna ya-konceptsiya yak integralna skladova noologichnoyi Ya-konceptsiyi osobystosti [Professional self-conception as an integral component of personality noological self-conception] / V. Onishchenko // Pedagogika I psykhologiya prof. osvity. – 2013. – № 3. – P. 39–50.
17. Плаксина И. В. Психолого-акмеологическое сопровождение инновационной деятельности в образовательной среде : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / И. В. Плаксина. – Кострома : РГБ, 2007. – 255 с.
- Plaksina I. Psikhologo-akmeologicheskoye soprovozhdeniye innovacionnoy deyatel'nosti v obrazovatel'noy srede [Psychological and acmeological support of innovation activity in educational sphere] : dis. ... kand. psikhol. nauk : 19.00.13 / I. Plaksina. – Kostroma : RGB, 2007. – 255 p.
18. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю. Поваренков. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 160 с.

- Povaryonkov Yu. Psikhologicheskoye sodержaniye professionalnogo stanovleniya cheloveka [Psychological content of a human professional achievement] / Yu. Povaryonkov. – M. : Izd-vo URAO, 2002. – 160 p.
19. Профессионализм современного педагога: методика оценки уровня квалификации педагогических работников / под науч. ред. В. Д. Шадрикова. – М. : Логос, 2011. – 168 с.
- Professionalizm sovremennogo pedagoga: metodika ocenki urovnya kvalifikatsii pedagogicheskikh rabotnikov [Modern teacher professionalism: the methodology of a teacher qualification level assessment] / pod nauch. red. V. Shadrikova. – M. : Logos, 2011. – 168 p.
20. Силласте Г. Г. Включенность вузовских преподавателей в научную деятельность (сравнительный анализ) / Г. Г. Силласте // Вестн. Финан. акад. – 2008. – № 1. – С. 32–41.
- Sillaste G. Vkluyuchonnost vuzovskikh prepodavateley v nauchnyu deyatelnost (sravnitelnyy analiz) [The involvement of higher educational institution teachers into the scientific activity (comparative analysis)] / G. Sillaste // Vestn. Finans. akad. – 2008. – № 1. – P. 32–41.
21. Траверсе Т. М. Психологія викладацької роботи / Т. М. Траверсе. – К. : Наук. світ, 2009. – 269 с.
- Traverse T. Psykhologiya vykladackoyi roboty [Teaching activity psychology] / T. Traverse. – K. : Nauk. svit, 2009. – 269 p.
22. Чуракова М. В. Научно-исследовательская деятельность преподавателя как условие повышения его профессиональной компетентности / М. В. Чуракова // Вест. Южно-Урал. гос. ун-та. – Сер. : Соц.-гуманит. науки. – 2006. – № 17. – Вып. 7. – P. 270–273.
- Churakova M. Nauchno-issledovatelskaya deyatelnost prepodavatelya kak usloviye povysheniya ego professionalnoy kompetentnosti [The teacher scientific and research activity as a condition of professional competency improvement] / M. Churakova // Vestnik Yuzhno-Uralskogo gos. un-ta. – Ser. Soc.-gumanit. nauki. – 2006. – № 17. – Vyp. 7. – P. 270–273.
23. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. Швалб // Вища шк. – 2010. – № 1. – С. 31–36.
- Shvalb Yu. Psikhologichni aspekty kompetentnitsnogo pidhodu v osviti [Psychological aspects of a competence approach in education] / Yu. Shvalb // Vyshcha shk. – 2010. – № 1. – P. 31–36.
24. Agthe M., Foersterling F. Success attributions and more: Multidimensional extensions of the sexual attribution bias to failure attributions, social emotions, and the desire for social interaction / M. Agthe, F. Foersterling // Personality and Social Psychology. – 2008. – Vol. 34 (12). – P. 1627–1638.